

Dedna pogodba, dednopravne klavzule v ženitni pogodbi in skupna oporoka

dr. Viktorija Žnidaršič Skubic¹

1. Uvodno

V slovenskem pravnem redu poznamo dva pravna temelja za dedovanje, oporoko in zakon. Dedna pogodba po našem pravu ni dedni naslov, kar pomeni, da pogodbenega dedovanja pri nas ne poznamo. Predmet obravnave tega prispevka je, kljub temu ali pa morda ravno zato, prav dedna pogodba. Slednja je namreč, v skladu z našim pravom, (načeloma) neveljavna. Na podlagi izrecnih določb Zakona o dedovanju (ZD)² sta neveljavni, to je nični, tako dedna pogodba, kot tudi pogodba o vsebini oporoke. Slovenski sistem dedovanja pozna eno samo izjemo, ko dedna pogodba ni neveljavna: gre za t. i. sporazum med prednikom in potomcem o odpovedi dediščini, ki bi šla potomcu po prednikovi smrti (2. odstavek 137. člena ZD).³ To je tudi edina dovoljena izjema od sicer dosledno izvedenega pravila, da je neveljavna vsaka pogodba, ki se tiče dediščine po kom, ki je še živ. S pričakovanimi pravicami na področju dedovanja namreč ni dovoljeno razpolagati (104. člen ZD).⁴

¹ Docentka na Pravni fakulteti Univerze v Ljubljani.

² Zakon o dedovanju (ZD), Ur. l. SRS, št. 15/76, 23/78, Ur. l. RS, št. 17/91, 13/94, 40/94, 82/94, 117/00, 67/01, 83/01.

³ Natančneje o tematiki Žnidaršič V., 2005, str. 372-378.

⁴ Glej: Zupančič K., 2002, str. 95.

2. Pogodbe dednega prava oziroma dednopravne pogodbe

Dednopravne pogodbe nekateri avtorji ločujejo na dve večji skupini.⁵ Prvo skupino tvorijo dednopravne pogodbe v ožjem pomenu: dedna pogodba, skupna oporoka, pogodba o odpovedi nevedenemu dedovanju, fideikomisarična substitucija, drugo skupino pa dednopravne pogodbe v širšem pomenu: pogodba o izročitvi in razdelitvi premoženja (izročilna pogodba),⁶ darilo za primer smrti,⁷ pogodba o odstopu dednega deleža⁸ ter sporazum dedičev o delitvi zapuščine.⁹ Nekateri avtorji opozarjajo še na drugo vrsto delitve dednopravnih pogodb,¹⁰ to je na delitev na t. i. pozitivne (klasične) dednopravne pogodbe: to so tiste, s katerimi zapustnik nakloni sopogodbniku ali tretji osebi zapuščino ter na t. i. negativne dednopravne pogodbe: tipičen primer slednje je pogodba o odpovedi dediščini.

3. Dedna pogodba

86

V skladu z zakonsko definicijo (103. člen ZD) je dedna pogodba pogodba, s katero kdo zapušča svojo zapuščino ali njen del sopogodbniku ali komu drugemu. Dedna pogodba je sklenjena med živimi za primer smrti, izpolnitev pogodbe je zadržana do smrti enega od pogodbnikov. Od oporoke se dedna pogodba razlikuje predvsem v tem, da je ni mogoče enostransko preklicati ali spreminjati.¹¹ Takšna pogodba je v slovenskem pravu neveljavna, to je nična.

Postavimo si lahko vprašanje, ali je takšna ureditev primerna oziroma ali ne bi morda, glede na novo ustavno ureditev, ki je prinesla s seboj klasično pojmovanje svobode lastninske pravice, ki je v režimu družbene lastnine nismo poznali, kazalo razmišljati tudi o spremembah na tem področju. Sprašujem se torej, ali veljavna ureditev, ki ne dovoljuje sklepanja dednih pogodb, pomeni pretiran poseg v posameznikovo (zapustnikovo) lastninsko pravico in v njegovo svobodo razpolaganja z lastnim premoženjem.

Za začetek si velja ogledati nekaj različnih ureditev tega vprašanja v primerjalnem pravu.

⁵ Metelko J., str. 1210.

⁶ Natančneje glej: Podgoršek B., str. 505-538.

⁷ Natančneje glej: Cigoj S., str. 80-81 ter Podgoršek B., str. 500-502.

⁸ Glej: Zupančič K., 1991, str. 168 - 169.

⁹ Glej: Zupančič K., 1991, str. 169 - 173.

¹⁰ Glej: Dolinšek A., str. 17.

¹¹ Glej Rijavec V., str. III.

3. 1. Primerjalno pravo

Dedne pogodbe poznajo oziroma jim priznavajo veljavnost v pravnih redih germanskega območja (Nemčija, Švica in Avstrija), rimsko pravo pa dedne pogodbe ni dovoljevalo, saj je predstavljala nedopustno omejevanje svobode testiranja.¹² Tako romanski pravni krog načeloma še vedno zavrača dedne pogodbe (in tudi skupno oporoko – ki ji je na nek način podobna).¹³ Izjema so dedne pogodbe med zakonci.

3. 1. 1. Francija

V Franciji je sprejeta splošna (načelna) prepoved sklepanja dednih pogodb (*pactes sur succession future*). Prepoved sklepanja pogodb o dedovanju, ki še ni uvedeno, je v Franciji celo del javnega reda (*ordre public*). Takšne pogodbe so po izrecni določbi neveljavne.

Izjemo od načelne prepovedi sklepanja dednih pogodb v francoskem pravu predstavlja poseben institut, ki ga imenujejo *donations de biens à venir*.¹⁴ Gre za neke vrste darilno klavzulo, ki jo lahko zakonca (bodoča zakonca) sprejmeta v svojo ženitno pogodbo (*contrat de mariage*).¹⁵ S pomočjo slednje lahko oba ali pa le eden od njiju razpolaga(ta) s svojo zapuščino, to je s premoženjem, ki ga bo(sta) imel(a) ob smrti, ali z določenim delom tega premoženja, v korist drugega zakonca ali pa v korist otrok, ki se bodo rodili v njuni zakonski zvezi.¹⁶ Pri tem nobeden od njunih (bodočih) otrok ne sme biti obravnavan slabše kot ostali, vsi naj bi bili obravnavani enakopravno. Določba, ki bi nasprotovala takšni zahtevi, bi bila neveljavna.¹⁷

Pravna narava predstavljenega naklonila v ženitni pogodbi naj bi bila, po mnenju teorije, neke vmes med oporočno in pogodbeno: po eni strani naj bi šlo za darilo, po drugi strani pa za dediščino.¹⁸ Dejansko stanje je namreč naslednje: darovalec ostane lastnik premoženja do smrti, kar je podobno kot pri oporočnem razpolaganju s premoženjem, vendarle pa je naklonitev darila kot takšnega nepreklicna.

Sicer pa velja, da darovalec za časa življenja, z odplačnimi pravnimi posli *inter vivos*, svobodno razpolaga s premoženjem, ki se ga je zavezal dati ob svoji smrti. Morebitne omejitve njegovi svobodi razpolaganja s tem premoženjem bi bile, po izrecni določbi francoskega prava, neveljavne. V primeru, da predvideni obdarjenec umre pred darovalcem, darilo ugasne.

¹² Glej Marković S., str. 282.

¹³ Ibidem.

¹⁴ Natančneje glej: Dyson H., str. 298 – 299.

¹⁵ Natančneje o tem: Žnidaršič V., 2002, str. 151 – 159.

¹⁶ Glej Code Civil, člen 1082 ter na internetni strani: <http://www.legifrance.gouv.fr.>, 10. 7. 2008.

¹⁷ Glej Dyson H., str. 299.

¹⁸ Ibidem.

Za sklepanje tovrstnih darilnih klavzul se sposobnost darovalca presoja po strožjih kriterijih, kot so v veljavi za napravo oporoke, saj gre za nepreklicen pravni posel. Uporablja se pravilo: *habilis ad nuptas, habilis ad pacta nuptialia*.

Kot razlog za dovolitev sklepanja dednih pogodb v predstavljenem smislu, kot izjemo od splošne prepovedi, se v francoski literaturi navaja predvsem njihova koristnost za interese zakonske zveze in potentakem tudi za interese družine kot celote.¹⁹ Zakonca pa po francoskem pravu lahko, v primeru ločitve od mize in postelje, v delitveni dogovor vneseta tudi sporazum o odpovedi dedni pravici iz naslova zakonske zveze.²⁰

3. 1. 2. Avstrija²¹

Dedne pogodbe lahko v avstrijskem pravu sklepajo samo zakonci. Zakonca, ki skleneta dedno pogodbo, lahko ne glede na to poljubno razpolagata s svojim premoženjem s pravnimi posli med živimi, saj pravica, ki ima svoj temelj v dedni pogodbi, nastane šele s smrtjo zapustnika.

V skladu z avstrijskim pravom velja, da se z dedno pogodbo zapustnik svoji svobodi testiranja ne more v celoti odpovedati. Zakon izrecno določa, da četrtnina njegovega premoženja ne sme biti obremenjena z nujnim deležem ali z drugim načinom razpolaganja *mortis causa*, ampak je pridržana za razpolaganje z oporoko.

Dedno pogodbo se upošteva le v primeru, da se upravičenci nanjo sklicujejo. Zavezuje pa dedna pogodba samo zapustnika, ne pa tudi dedičev po pogodbi, če so dediči pogodbeni partnerji ali tretje osebe.

Avstrijska pravna teorija se je, ob spraševanju o tem, kakšna je pravna narava dedne pogodbe, opredelila za stališče, da je dedna pogodba pogodba dednega prava *sui generis*.

3. 1. 3. Nemčija

Nemški BGB ureja problematiko dedne pogodbe v par. od 2274 – 2302.²² Izrecno dovoljuje, da zapustnik razpolaga s svojim premoženjem *mortis causa* tudi na podlagi pogodbe. Takšna pogodba učinkuje šele po smrti zapustnika, vendarle pa zavezuje zapustnika za časa življenja na ta način, da zaveže, ki jih je s takšno pogodbo sprejel, ne more enostransko preklicati.

Namen dedne pogodbe je zagotoviti trdno zavezo zapustnika, da bo premoženje zapustil določeni osebi. Predvsem je takšna zaveza praviloma v interesu drugega pogodbenega

¹⁹ Glej Dyson H., str. 298.

²⁰ Glej Code Civil, člen 301 ter na internetni strani: <http://www.legifrance.gouv.fr>, 10. 7. 2008.

²¹ Povzeto po Rijavec V., str. II – III.

²² Glej The German Civil code (1994), str. 407 – 411.

partnerja. V praksi gre največkrat za to, da zapustnik od nasprotne stranke pričakuje določene usluge, storitve, pomoč ali pa da bo sopogodbenik napravil kakšna druga razpolaganja v njegovo korist.²³ Nekateri avtorji navajajo stališče, da so zakonodajalca pri sprejemu takšne ureditve vodili predvsem praktični razlogi.²⁴

V skladu z nemškim pravom je dedna pogodba pravni posel, ki ima dvojno naravo: je pravni posel za primer smrti in je pogodba. Ker je pravni posel za primer smrti, velja, da določbe, ki veljajo sicer za izjave poslednje volje, veljajo tudi za dedno pogodbo. Na drugi strani pa se dedno pogodbo obravnava kot pogodbo obligacijskega prava, to pomeni, da se pri presojanju sposobnosti za sklepanje takšne pogodbe uporabljajo splošna pravila civilnega prava. Ob tem se varuje zapustnika pred nepremišljenim sklepanjem takšnih pogodb predvsem s strogo zahtevo po obličnosti: dedna pogodba mora biti sklenjena pred notarjem, v notarski obliki, ob sočasni prisotnosti obeh pogodbenih strank.²⁵

Za dedno pogodbo velja, podobno kot za oporoko, da je strogo osebni akt, kar pomeni, da zastopanje zapustnika ni dovoljeno. Druga pogodbeni stranka ima lahko zastopnika, a le v primeru, da tudi sama ni zapustnik, torej, da ne gre za vzajemno dedno pogodbo.

Kot je bilo že omenjeno, je zapustnik vezan z določbami dedne pogodbe, kakršno je sklenil, vendarle pa lahko za časa življenja s svojim premoženjem svobodno razpolaga. Takšno upravičenje pa ima le do takrat, ko še ne moremo govoriti o dajanju daril v slabi veri. To pomeni, da v primeru, ko je zapustnik nekoga obdaril izključno z namenom, da bo oškodoval svojega pogodbenega dediča, lahko pogodbeni dedič zahteva od prejemnika vrnitev darila v skladu z določili o neupravičeni obogatitvi.²⁶

Oseba, ki naj deduje na podlagi sklenjene dedne pogodbe (pogodbeni dedič ali volilijemnik), s sklenitvijo pogodbe ne pridobi nikakršnega zahtevka niti pravno zavarovanega interesa oziroma pričakovanja glede velikosti oziroma obsega premoženja, ki naj mu pripade. Ima le dejansko pričakovanje na pridobitev zapuščine. Zaradi tega dedne pogodbe ni dovoljeno zaznamovati v zemljiški knjigi.

Kakšna je lahko vsebina dedne pogodbe? V dedni pogodbi so lahko določeni dediči, volila oziroma volilijemniki, lahko so določena tudi posamezna bremena. Vsa preostala razpolaganja, razen naštetih, niso razpolaganja pogodbene narave. To pomeni, da ne morejo biti predmet razpolaganja v dedni pogodbi, ampak so lahko le enostranske narave. V primeru, da so enostranska razpolaganja kljub temu vnesena v dedno pogodbo, so lahko veljavna, če izpolnjujejo pogoje za oporočna razpolaganja. V teh primerih govorimo o oporočnem razpolaganju in ne o pogodbeni vezanosti.

²³ Glej: Gottwald P., Schwab D., Büttner E., str. 134.

²⁴ Glej Rijavec V., str. II – III.

²⁵ Glej Gottwald P., Schwab D., Büttner E., str. 135.

²⁶ Za to ima čas 3 leta od prevzema dediščine.

Pri sklepanju dednih pogodb lahko prihaja do sodelovanja več pogodbenih strank, možne so različne variante in vsebine,²⁷ vendar pa v primeru, da sta se z dedno pogodbo zavezali obe stranki oziroma sta obe razpolagali s svojim premoženjem za primer smrti (vzajemna dedna pogodba), zakon posebej določa, da neveljavnost ene zaveze povzroči avtomatično tudi neveljavnost druge zaveze. Pogodbeni stranki lahko v dedni pogodbi dogovorita tudi pravico do odstopa od slednje.²⁸ V takšnih primerih velja, da pri vzajemnih zavezah, ko odstopi od pogodbe oziroma od svoje zaveze ena pogodbena stranka, tudi druga stranka ni več zavezana. Takrat pride do razveljavitve celotne pogodbe.

Dedna pogodba je lahko odplačne ali pa neodplačne narave, vendar je v praksi praviloma tako, da določitev bodočega dediča v pogodbi pomeni, da je zapustnik na ta način poskrbel za zadovoljitev svojih potreb, za lastno preživljanje in podobno. Zato se ugotavlja, da so dedne pogodbe praviloma odplačne narave. V primeru, da oseba, ki se je zavezala zapustnika preživljati do smrti, svojo dolžnost preneha izpolnjevati, lahko zapustnik razdre dedno pogodbo in na ta način odstopi od svojega pogodbenega razpolaganja s premoženjem *mortis causa*.

90 S tem, ko zapustnik sklene dedno pogodbo, je zavezan na podlagi določil slednje za primer smrti. Oporoke, ki so bile napravljene pred sklenitvijo pogodbe, postanejo neveljavne v tistem delu, v katerem posegajo v pravice, s katerimi je zapustnik razpolagal v dedni pogodbi. Enako velja tudi za morebitna kasnejša *mortis causa* razpolaganja zapustnika. Vendarle pa se pogodbeni stranki dedne pogodbe lahko, v okviru svoje pogodbene svobode, izrecno dogovorita tudi to, da je pogodbo mogoče spremeniti z nekim drugim razpolaganjem za primer smrti.

Dedna pogodba ali njen del je lahko razveljavljen(a) samo s soglasjem nasprotne stranke.²⁹ Zakon posebej določa, da morata posebno pogodbo o preklicu dedne pogodbe pogodbenika skleniti osebno, v obliki, ki je zahtevana za dedno pogodbo, to je v obliki notarskega zapisa. Razveljavitve pogodbe ni mogoča potem, ko nastopi smrt katerekoli od pogodbenih strank.³⁰

²⁷ Natančneje Gottwald P., Schwab D., Büttner E., str. 135.

²⁸ Glej *ibidem*.

²⁹ Zapustnik lahko svoja razpolaganja v dedni pogodbi izpodbija tudi iz splošnih razlogov zmote, prisile, grožnje ali prevare. Pogodbo mora izpodbijati osebno, v roku enega leta od trenutka, ko se je zavedel dejstev, na katerih temelji izpodbijanje pogodbe. V primeru, da je dedna pogodba razveljavljena, v dvomu delijo enako usodo tudi enostranske (opročne) zaveze zapustnika, ki se nahajajo v pogodbi. Izjema so le primeri, ko je zapustnik oziroma oseba, ki je te izjave podala, izrecno želela drugače.

³⁰ Glej 1. odstavek par. 2290 BGB.

V primerih, ko upravičenec iz dedne pogodbe umre pred zavezancem ali pa je dedno nevreden oziroma je bil razdedinjen (torej ni vreden, da bi dedoval na podlagi oporoke), ostanejo v veljavi prejšnja oziroma kasnejša zapustnikova razpolaganja s premoženjem *mortis causa*.

3. 2. Razlogi za odklonilno stališče do dednih pogodb

V pravni teoriji, pri različnih avtorjih, prav tako pa tudi v sami sodni praksi, najdemo dokaj podobne argumente, ki zagovarjajo obstoječo pravno ureditev neveljavnosti dednih pogodb. Eno temeljnih izhodišč je trditev, da naj bi se s tem, ko zakon ne dopušča sklepanja dednih pogodb, zapustniku omogočilo v resnici svobodno razpolaganje s svojim premoženjem *mortis causa*. To naj bi bilo mogoče le s pomočjo oporoke.³¹ V sistemih, ki poznajo dedno pogodbo kot pravni naslov za dedovanje, dedna pogodba prevlada nad oporoko. V pogodbi pa je zapustnikova izjava volje vezana na izjavo volje druge pogodbene stranke, zato slednje zapustnik kasneje ne more spremeniti z enostransko izjavo volje, to je z lastno oporoko. Oporoka, ki bi bila drugačne vsebine, kot je dedna pogodba, bi bila neveljavna. S tem, ko naš pravni red pozna le eno od oblik *mortis causa* razpolaganja s premoženjem, to je oporoko, naj bi bila zagotovljena polna svoboda zapustnikovega razpolaganja s svojim premoženjem, saj gre tu le za izjavo njegove volje, s katero vse do smrti ni vezan. Kadarkoli jo lahko spremeni ali pa napravi novo oporoko, staro uniči in podobno.³²

3. 3. Stališče Ustavnega sodišča Republike Slovenije

V eni od svojih odločb se je Ustavno sodišče RS izreklo o vprašanju ustavnosti prepovedi sklepanja dednih pogodb, ki jo vsebuje ZD v svojem 103. členu.³³ ZD v 103. členu določa: »Neveljavna je pogodba, s katero kdo zapušča svojo zapuščino ali njen del svojemu sopogodbniku ali komu drugemu«.

V pobudi za oceno ustavnosti 103. člena ZD je med drugim zapisano, da dedna pogodba ne omejuje zapustnikovega razpolaganja s premoženjem. To naj bi veljalo tako za čas njegovega življenja, kot za primer smrti. Zapustnik lahko ves čas svojega življenja, na različne načine, pridobiva in odtuja premoženje s prodajnimi, darilnimi in menjalnimi pogodbami. Predmet dedne pogodbe je le premoženje, ki ga ima zapustnik ob svoji smrti. Veljavna ureditev naj bi bila, po mnenju predlagateljev, plod stare družbene ureditve, ki je temeljila na znanstvenem socializmu. Privatna lastnina se je štela za

³¹ Glej na primer: Finžgar A., str. 56 – 57; Zupančič K., 1991, str. 141; Vedriš M., Klarič P., str. 668.

³² Natančneje Zupančič K., 1991, str. 87 – 88.

³³ Odl. US VI/2, 124.

ostanek buržoaznih družb, dedovanje pa naj bi omogočalo pridobivanje lastnine brez dela. Nekatera skrajna stališča naj bi izražala celo željo po odpravi dedovanja, saj naj bi slednje onemogočalo enake štartne osnove v življenju. Predlagatelji menijo, da je dedna pogodba le eden od načinov zapustitve premoženja ob smrti, ki ga vsak lastnik sprejme po svoji volji, zavedajoč se vseh pravnih posledic, kot to tudi sicer velja pri sklepanju ostalih pogodb *inter vivos*. Dedne pogodbe naj ne bi nasprotovale načelu prostega razpolaganja zapustnika z lastnim premoženjem za primer smrti, ampak naj bi ravno omejitev veljavnosti dedne pogodbe nasprotovala takšni pravici zapustnika. V pobudi se zagovarja stališče, da naj bo ureditev takšna, da bo samo od lastnika (zapustnika) odvisno, ali bo napravil oporoko ali dedno pogodbo ali nič od tega, ne bi pa ga smela pri tem omejevati zakonodaja.

Ustavno sodišče je odločilo, da se pobuda za oceno ustavnosti 103. člena ZD zavrne. Odločitev je utemeljilo z naslednjimi argumenti.

92 Ustavno sodišče ugotavlja, da je glede na tesno povezanost lastninske pravice in pravice do dedovanja iz 33. člena Ustave RS, tudi pri določanju načina in pogojev dedovanja z zakonom (67. člen ustave) potrebno upoštevati, da je dedovanje, še posebej oporočno, izraz pravice lastnika, da razpolaga s svojim premoženjem za primer smrti. Način tovrstnega razpolaganja je (v skladu z veljavno zakonodajo) omejen na oporočno razpolaganje. Če zapustnik oporoke ne napravi, sledi dedovanje na podlagi zakona. Pri obravnavi konkretnega vprašanja je ustavno sodišče menilo, da je odločilno vprašanje, ali je dopustno, da se zapustnik odreče pravici do svobodnega testiranja oziroma ali je omejitev avtonomije stranke lahko namenjena tudi varovanju osebnostnih pravic. V našem primeru je ta osebnostna pravica pravica do svobodnega testiranja.

Po mnenju ustavnega sodišča se načeloma vsakdo lahko odreče svojim posamičnim pravicam, vendarle pa v primeru, da posameznik dejanskega stanja v trenutku, ko se nečemu odpoveduje, še ne pozna in ga zato tudi ne more pravilno presoditi in pravno kvalificirati, temu ni tako. Po večinskem mnenju teorije, ki ga je sprejelo tudi ustavno sodišče, naj bi v tem primeru segel poseg v posameznikovo svobodo predaleč. Šteje se, da je, v primeru, ko zaradi svojega odreka kasneje, ko mu je položaj znan, ne more več ukrepati, posameznikova svoboda okrnjena. Ker pa je slednja zelo pomembna dobrina človekove osebnosti, se takšna okrnitev šteje za nasprotno načelom morale.

To učenje je ustavno sodišče uporabilo pri presoji dedne pogodbe, s katero se zapustnik vnaprej odloča o usodi premoženja, ki ga bo imel ob smrti in mu njegov obseg v trenutku sklepanja pogodbe še ni znan.

Ustavno sodišče meni, da, glede na to, da v nekaterih ustavnih ureditvah, ki so naši ustavni ureditvi zelo podobne, dedna pogodba ne šteje za način razpolaganja s

premoženjem, ki bi nasprotoval uresničevanju človekovih pravic in svoboščin, v načelu takšno razpolaganje s premoženjem tudi ne bi bilo v neskladju z našo ustavnopravno ureditvijo. Hkrati pa ugotavlja, da veljavna ureditev, torej ureditev, ki te možnosti ne daje, prav tako ni v neskladju z ustavo. Obe obliki razpolaganj *mortis causa*, tako dedna pogodba, kot oporoka, naj bi bili med seboj primerljivi, saj sta obe izraz z ustavo zagotovljene lastninske pravice. Zakonodajalec je tisti, ki ima, po mnenju ustavnega sodišča, na podlagi 67. člena ustave, pravico, da med dvema opcijama izbira in se odloči le za tistega od obeh načinov, ki ga ob upoštevanju funkcij lastnine (ekonomske, ekološke in socialne) šteje za primernejšega.

3. 3. 1. Komentar odločbe ustavnega sodišča

Predstavljena odločba ustavnega sodišča je, po mojem mnenju, pomanjkljiva oziroma ne dovolj (teoretično) utemeljena na dveh točkah.

Prvo pripombo naslavljam na utemeljitev ustavnega sodišča, zakaj dedna pogodba v primeru, da bi veljavno pravo dovoljevalo njeno sklepanje, v našem pravnem redu ne bi bila protiustavna. Čeprav delim izraženo prepričanje, menim, da je argumentacija, ki vsebuje zgolj sklicevanje na dejstvo, da takšna pogodba ni protiustavna v državi, ki ima podobno ustavnopravno ureditev kot je slovenska,³⁴ bistveno preskromna oziroma premalo natančna. Še posebej se zdi takšen, (pre)kratek in (pre)jedrnat zaključek ustavnega sodišča pomanjkljiv v luči njegovega poprejšnjega obsežnega utemeljevanja teorije, ki dokazuje, da je omejevanje svobode testiranja s pomočjo dedne pogodbe v nasprotju z moralo in kot takšno tudi v nasprotju z ustavo.

93

Drugi očitek se nanaša na nerazumljiv zaključek ustavnega sodišča, da je zakonodajalec tisti, ki naj bi se, ob uporabi načela izključljivosti, moral odločiti med dvema načinoma urejanja prehoda zapuščine *mortis causa*, to je med dedno pogodbo in oporoko. Slednje pa ne pomeni samo dejstva, da je izbira med dvema pravnima temeljema dedovanja v pristojnosti zakonodajalca, ampak tudi to, da mora zakonodajalec, s tem, ko enega od njiju uzakoni, drugega izpustiti. Ni jasno, zakaj je ustavno sodišče prišlo do takšnega zaključka, saj oba instituta, ob primerni zakonski ureditvi,³⁵ naravno sobivata oziroma obstajata drug poleg drugega in se ne izključujeta. Potrebe po ukinjanju enega na račun drugega ni. Res pa je, da je dedna pogodba v sistemih, ki jo dovoljujejo, po svoji intenziteti najmočnejši pravni temelj dedovanja. To pa pomeni, da lahko pride do oporočnega ali zakonitega dedovanja samo v primeru, ko ni dedne pogodbe oziroma se zakonito ali oporočno dedovanje izvede le glede tistega dela zapuščine, ki ni zajeto z dedno pogodbo.³⁶

³⁴ Ustavno sodišče je imelo v mislih Nemčijo.

³⁵ Glej primerjalnopravni pregled zgoraj.

³⁶ Glej Kreč M., Pavič Đ., str. 327.

4. Dednopravne klavzule v ženitnih pogodbah

Ženitna pogodba je pogodba s katero zakonca ali bodoča zakonca uredita medsebojna premoženjska razmerja. V pravem, klasičnem smislu te besede, pomeni ženitna pogodba skupek pravil, ki na kompleksen način uredi premoženjska razmerja med zakoncema oziroma določi kakšen premoženjski režim bosta zakonca imela (tako v času trajanja zakonske zveze, kot tudi v primeru razveze zakonske zveze).³⁷ Ženitne pogodbe v našem pravnem redu ne zasledimo: ne ureja je ne obligacijski zakonik,³⁸ ne Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih.³⁹ Prave ženitne pogodbe pri nas tudi ni mogoče skleniti, saj imamo uveljavljen kogentni zakoniti premoženjski režim, ki velja za vse zakonce: to je režim skupnosti v zakonski zvezi z delom pridobljenega premoženja. To premoženje je skupno premoženje zakoncev, vse kar sta pridobila neodplačno (darila, dediščina) ter vse premoženje, ki sta ga pridobila pred sklenitvijo zakonske zveze, pa je posebno premoženje vsakega od njiju. Zakonca sicer lahko sklepata med seboj vse pogodbe, kot jih sklepajo med seboj drugi subjekti (kupoprodajno, posojilno, menjalno), ne moreta pa skleniti ženitne pogodbe, s katero bi si prosto izbrala premoženjski režim, ki bi jima ustrežal (na primer režim ločenega premoženja).⁴⁰ V primerjalnem pravu danes skorajda ne zasledimo ureditve, ki bi premoženjska razmerja med zakoncema urejala tako togo, kot naša zakonodaja. Iz tega razloga smo, ob nedavni reformi družinskega prava,⁴¹ v predlogu nove ureditve temeljito prevetrili tudi premoženjske odnose med zakoncema. Med ostalimi novostmi smo predlagali tudi možnost svobodnega sklepanja ženitnih pogodb in s tem tudi svobodo pri oblikovanju lastnega premoženjskega režima zakoncev. Seveda smo za vse tiste pare, ki ženitnih pogodb ne bi želeli skleniti, ohranili zakoniti premoženjski režim, ki je v načelu ostal podoben sedanjemu, z nekaj novostmi in potrebnimi posodobitvami.⁴²

Iz analize ureditev v primerjalnem pravu⁴³ lahko razberemo, da zakonci, ki se odločajo za sklepanje ženitnih pogodb, v veliko primerih želijo s slednjo v celoti razrešiti medsebojna premoženjska vprašanja. Med njimi imajo pomembno mesto tudi vprašanja dedovanja.

³⁷ Natančneje Žnidaršič V., 2002, str. 259 – 265.

³⁸ Obligacijski zakonik (OZ), Ur. l. RS, št. 83/2001.

³⁹ Zakon o zakonski zvezi in družinskih razmerjih (ZZZDR), Ur. l. SRS, št. 15/76, 1/89, 14/89, Ur. l. RS, št. 64/2001, 42/03, 16/04.

⁴⁰ To je režim, v katerem je vse, kar pridobi vsak od zakoncev v času trajanje zakonske zveze, njegova osebna last. S temi stvarmi in pravicami samostojno upravlja in razpolaga. Natančneje Žnidaršič V., 2002, str. 243 – 252.

⁴¹ V času oddaje tega prispevka (julij 2008) je bil osnutek predloga novega družinskega zakonika, ki ga je pripravila ožja delovna skupina v sestavi: prof. dr. Karel Zupančič (vodja), prof. dr. Barbara Novak, dr. Mateja Končina Peternel ter doc. dr. Viktorija Žnidaršič Skubic, v medresorskem usklajevanju.

⁴² Seveda ta posledj ne bo več kogentne narave. Natančneje glej: Zupančič K., Novak B., Žnidaršič V., Končina Peternel M., str. 152 – 162.

⁴³ Natančneje Žnidaršič V., 2002, str. 117 – 209.

Tako se v nemajhnem številu ženitnih pogodb pojavljajo tudi t. i. dednopravne klavzule. V Sloveniji je glede na veljavno dednopravno zakonodajo jasno, da tudi v primeru, da bi bil predlog novega družinskega zakonika glede sklepanja ženitnih pogodb v celoti sprejet, morebitne dednopravne klavzule v ženitnih pogodbah ne bi bile veljavne. Zakonca (ali bodoča zakonca) se namreč v ženitni pogodbi ne moreta dogovoriti, da bo eden od njiju zapustil svojo zapuščino ali njen del drugemu zakoncu. V tem primeru bi šlo za dedno pogodbo, ki bi bila neveljavna. Gre za težjo obliko neveljavnosti, to je za ničnost takšne pogodbe.

V Nemčiji, ki je predhodno že bila predstavljena kot vzorčna država glede sklepanja dednih pogodb, lahko zakonca tudi v ženitni pogodbi dogovorita posamezne dednopravne klavzule.⁴⁴ V Franciji in Avstriji je sklepanje dednih pogodb omejeno prav na zakonce.⁴⁵ Tudi v ZDA ženitne pogodbe lahko vsebujejo zaveze dednopravnega značaja.⁴⁶

Vprašanje, ki si ga lahko zastavimo na tem mestu je: ali bi bilo smiselno v primeru, da ideja o dovolitvi sklepanja dednih pogodb nasploh ne bi bila sprejemljiva za naš pravni red, sprejeti vsaj idejo o dovolitvi sklepanja dednopravnih klavzul v ženitnih pogodbah oziroma dovoliti sklepanje dednih pogodb med zakonci. Za takšno rešitev se zavzema Metelko.⁴⁷ Avtor meni, da ob upoštevanju dejstva, da zakonca živita v tesni življenjski skupnosti, ki je hkrati tudi gospodarska skupnost, ob njuni močni povezanosti z vrsto skupnih interesov družinskega pomena, zoper takšno rešitev ne bi smelo biti pomislekov načelne narave. Njegovemu stališču se pridružuje tudi Dolinškova.⁴⁸ Na drugi strani pa so avtorji in argumenti, ki takšni rešitvi nasprotujejo. Nekateri avtorji menijo, da je primernejša ureditev, ki določa, da z ženitnimi pogodbami stranke ne bi mogle v celoti izključiti dednih pravic družinskih članov. Še posebej naj to ne bi bilo dovoljeno brez kakršnegakoli obvestila ali pogovora o tem s potencialnimi dediči. Menijo, da je koncept, ki dovoljuje, da zakonca, s sklenitvijo ženitne pogodbe, prizadeneta interese dedičev, v nasprotju s temeljnimi načeli dednega prava ter pravičnosti.⁴⁹ Menim, da gre pritrčiti stališču Metelka in Dolinškove ter določiti kot upravičence za sklepanje dednih pogodb (vsaj) zakonce.

⁴⁴ Zakonca se lahko celo dogovorita, da se bo premoženjska skupnost, po smrti enega od njiju, nadaljevala med preživelim zakoncem in njunimi skupnimi potomci. Glej Žnidaršič V., 2002, str. 139 – 140.

⁴⁵ Natančneje glej primerjalnopravni prikaz zgoraj.

⁴⁶ Glej Žnidaršič V., 2002, str. 277 – 278.

⁴⁷ Natančneje glej Metelko J., str. 1212.

⁴⁸ Glej Dolinšek A., str. 28.

⁴⁹ Natančneje Žnidaršič V., 2002, str. 314.

5. Skupna oporoka

Zakon ne ureja skupne oporoke (testamentum simultaneum): medsebojno vsebinsko povezanih ali soodvisnih izjav poslednje volje dveh ali več oseb v istem aktu (listini, zapisu). Tako oporoko priznavajo neke tuje dednopravne ureditve v raznih izpeljankah.⁵⁰ Ker skupna oporoka ni izrecno navedena v zakonu kot ena od oblik oporoke, bi morala biti v smislu 62. člena ZD neveljavna. Vendar pa šteje judikatura za neveljavno samo oporoko, v kateri dve osebi (najpogosteje zakonca) postavljata vzajemno druga drugo za dediča (verjetno zaradi tega, ker je taka oporoka zelo blizu prepovedani dedni pogodbi, 103. člen ZD), ne pa tudi oporoke, s katero skupno razpolagata v korist tretjega.⁵¹ Samostojni in med seboj po vsebini nepovezani izjavi poslednje volje dveh ali več oseb, napravljeni na istem kosu papirja, ne predstavljata skupne oporoke. Gre za dve oporoki, katerih veljavnost glede oblike je odvisna od tega, ali izpolnjujeta zahteve kakšne od oblik, določenih v zakonu.⁵²

Skupno oporoko lahko, tako po ODZ (avstrijskem ABGB), kot po BGB napravita le zakonca. Šteje se, da predstavlja razpolaganje za primer smrti in ni hkrati tudi pogodba.⁵³ S skupno oporoko zakonca za časa življenja nista vezana.

Zakonca v skupni oporoki razpolagata skupno za primer smrti, vendar pa to še vedno pomeni, da vsak od njiju razpolaga enostransko. O pogodbeni naravi skupne oporoke ne govorimo niti tedaj, ko s slednjo razpolagata vzajemno, to pomeni, da drug drugega postavlja za dediča. Vsak zakonec namreč zase sprejme odredbe svoje poslednje volje, le da je ta izražena skupaj, veni listini, na podlagi takšne skupne odločitve zakoncev. Skupna oporoka je lahko tako v obliki javne oporoke, kot tudi v obliki lastnoročne oporoke.

V nemški praksi naj bi imela skupna oporoka precej velik pomen,⁵⁴ zlasti zaradi dveh okoliščin. Prva je prednost pri obličnosti: kot lastnoročna skupna oporoka velja tudi listina, ki jo je lastnoročno za oba zapisal en zakonec, podpisal pa tudi še drugi (za dedno pogodbo, na drugi strani velja zahteva po sklepanju v notarski obliki). Prednost pa je tudi v smislu možnosti vzajemnega razpolaganja, ki se kaže predvsem v (sicer omejenem) učinku vezanosti in vzajemne soodvisnosti.

⁵⁰ O tem več Kreč M., Pavič Đ., str. 200, Marković S., str. 194. Avstrijski ABGB, ki je veljal pred in med drugo svetovno vojno tudi v Sloveniji (ODZ), urejuje samo skupno oporoko zakoncev (§§583, 1248 ABGB); francoski Code civil pa skupno oporoko izrecno prepoveduje (člen 968 Code civil). Za nemško ureditev glej Brox H., Walker W. D., str. 125 in nasl.; Gottwald P., Schwab D., Büttner E., str. 131 – 134.

⁵¹ Odl. VS Vojv. Gž 503/71, 21.2.1972, Glasnik AKV 1972/4, str. 39; Odl. Okr. sod. Pančevo Gž 87/69, 26.4.1969, ZSO XIV (1969), 4, 445.

⁵² Prim. Odl. VS Hrv. Gž 1966/77, 2.6.1977, Crnić J., Zakon o nasledivanju, 1982, str. 105.

⁵³ Brox H., Walker W. D., str. 125.

⁵⁴ Glej Gottwald P., Schwab D., Büttner E., str. 131 – 134.

Zakonec je vezan le z ozirom na razpolaganje drugega zakonca. Na ta način se zaščiti zaupanje zakonca, ki umre prvi, da njegov preživeli zakonec po njegovi smrti ne bo drugače razpolagal. Iz tega razloga zakonec po smrti svojega zakonca izgubi pravico do preklica oporoke oziroma do svojega oporočnega razpolaganja v skupni oporoki.

V čem je razlika med dedno pogodbo in skupno oporoko? Dedna pogodba zavezuje pogodbeni stranki od sklenitve dalje, medtem, ko skupna oporoka zavezuje od trenutka smrti enega od zakoncev. Do tega trenutka, se pravi za časa življenja obeh zakoncev, je skupno oporoko dovoljeno preklicati. Vendarle pa se za veljavnost preklica zahteva posebna oblika: zaradi varstva drugega zakonca preklic velja le, če je sestavljen v obliki notarsko potrjene izjave drugemu zakoncu.

Veljavna je lahko skupna oporoka tudi le v določenem delu: to je v delu, v katerem eden zakonec imenuje dediča drugega svojega premoženja, s katerim skupna oporoka ni razpolagala.

Kot že rečeno je v našem pravu, v skladu z veljavno dednopravno doktrino in judikaturu, skupna oporoka, v kateri je določeno vzajemno dedovanje oporočiteljev, neveljavna.⁵⁵ Ni nujno, da tako tudi ostane. Prednosti, ki jih ugotavljajo za nemško pravo, bi nemara lahko zakonodajalca nagnile k (ponovni) uvedbi te oblike oporoke.

6. Zaključek

V zaključku bi želela strniti nekaj lastnih razmišljanj o vprašanih dedne pogodbe ter njene sprejemljivosti oziroma nesprijemljivosti za naš pravni sistem. Prepričana sem, da bi veljalo o dovolitvi sklepanja dednih pogodb v prihodnje temeljito razmisliti.

Če bi se *de lege ferenda* odločili za uvedbo dedne pogodbe kot tretjega pravnega temelja dedovanja, to za naš pravni sistem ne bi bila popolna novost. Institut dedne pogodbe je bil v našem pravu uveljavljen do leta 1955, ko je bila sprejeta rešitev, ki vsebinsko velja še danes. Ta je uvedla le dva pravna temelja za dedovanje: oporoko in zakon. Med razlogi

⁵⁵ Obstaja stališče, da bi ob lahko veljavni ureditvi - čeprav ta skupne oporoke kot ene od oblik oporoke ne omenja - obravnavali skupne oporoke tako, da bi se upoštevale v obsegu, ki ustreza veljavni ureditvi instituta oporočnega dedovanja. To pomeni, da bi bilo potrebno ugotoviti ali oporočna izjava vsakega od zakoncev ustreza predpisom ZD. Dejstvo pa, da se izjavlja skupaj, naj ne bi bilo moteče. Temu stališču nasprotuje sicer že staro (1962) »strogo formalistično« pravno mnenje, po katerem je oporoka zakoncev, v kateri določita, da dedujeta drug po drugem, v bistvu skupna oporoka; ker ta ni predvidena v ZD, se na njeni podlagi zapuščina ne more razdeliti, ampak nastopi zakonito dedovanje. Glej Metelko J., str. 1212.

za takšno ureditev se navajajo predvsem spoznanja, da dedna pogodba ni potrebna, ker naj bi vse potrebe zadovoljevala instituta oporočnega in zakonitega dedovanja.

Sama v celoti ne delim predstavljenega prepričanja. Menim, da je že gornja predstavitev problematike dedne pogodbe, zlasti njene ureditve v primerjalnem pravu, pokazala, da temu ni tako. Kljub temu, da sta tako oporoka, kot dedna pogodba, pravna posla za primer smrti, se medsebojno močno razlikujeta. Dedna pogodba daje, glede na to, da je (načeloma) nepreklicna, veliko večjo stopnjo varnosti sopogodbenika, kar je še posebej pomembno kadar je zapustnik z njim v dolžniško upniškem razmerju (kadar dedna pogodba ni neodplačna). Sopogodbenik se lahko z določeno mero gotovosti zanese na to, da bo po zapustnikovi smrti dejansko dobil njegovo premoženje (ali njegov del). Tega jamstva oporoka, kot preklicni pravni posel, ne daje.

Menim, da ne bi bilo nič narobe, če bi v prihodnje naš zakon možnost sklepanja dednih pogodb dovoljeval. Ob tem bi bilo potrebno skrbno urediti postopek njihovega sklepanja oziroma določiti ustrezne obličnostne zahteve za sklepanje tako pomembnega, z daljnosežnimi posledicami obremenjenega, pravnega posla. Nedvomno bi tu, v konkretnih primerih, morali odločilno vlogo, preko svoje »pojasnilne dolžnosti«,⁵⁶ odigrati notarji.⁵⁷ V teh primerih bi bilo potrebno še prav posebej paziti, da bi se zapustniki v resnici zavedali posledic tako sklenjenega pravnega posla in jih dejansko tudi hoteli. Ob zagotovitvi primerne zakonske ureditve in ob sprejemu vseh ustreznih kvtel, uvedbi tretjega pravnega temelja za dedovanje v naš pravni red, po mojem mnenju, ni smiselno nasprotovati.

Pravica do dedovanja je kot ena temeljnih pravic zagotovljena že v ustavi (33. člen Ustave RS). Za področje dedovanja je pomembna tudi določba 67. člena ustave, ki določa, da je zakon tisti, ki določa način pridobivanja in uživanja lastnine tako, da je zagotovljena njena gospodarska, socialna in ekološka funkcija, določa pa tudi način in pogoje dedovanja. Ob prepovedi sklepanja dednih pogodb se lahko izpostavlja vprašanje ali je obstoječa dednopravna ureditev, glede na (novo) ustavno ureditev, (še) primerna. Stališče ustavnega sodišča poznamo: rešitev vprašanja ureditve pravnih temeljev za dedovanje je v pristojnosti zakonodajalca. Veljavno pravo, ki sklepanja dedne pogodbe ne dovoljuje, ni v nasprotju z ustavo oziroma ne kolidira s pravico do zasebne lastnine in dedovanja.

Tudi ob upoštevanju predstavljenega stališča se lahko še vedno sprašujemo, ali ne bi veljalo, glede na to, da je z novo ustavno ureditvijo v Sloveniji zasebna lastnina dobila

⁵⁶ Glej člen 42. člen ZN.

⁵⁷ Če bi se odločili za dovolitev sklepanja dednih pogodb gotovo ne bi mogli mimo stroge obličnostne zahteve po sklepanju takšnih pravnih poslov v obliki notarskega zapisa.

svoje staro, lahko bi rekli tudi klasično mesto v pravnem sistemu,⁵⁸ razmišljati o vrnitvi temeljnih civilnopravnih načel tudi na področje dedovanja. Načeli avtonomije volje pogodbenih strank ter dispozitivnosti pravnih norm bi morda lahko pripeljali nazaj tudi institut dedne pogodbe. Menim, da prepričljivih razlogov za trditev, da je slednja v celoti nesprejemljiva za naš pravni red, ni. Iz tega razloga bi lahko vsakemu posameznemu zapustniku prepustili na izbiro, da se svobodno odloči, ali bo s svojim premoženjem *mortis causa* razpolagal s pomočjo oporoke ali s pomočjo dedne pogodbe. V nasprotnem primeru pravzaprav ščitimo posameznika pred samim seboj in vprašanje je, ali ne gre morda že za pretirano paternalističen odnos države do posameznika.⁵⁹

Menim, da iz pravice do zasebne lastnine in dedovanja lahko izvajamo tako pravico do svobodnega oporočnega, kot tudi pogodbenega razpolaganja s svojim premoženjem. Res je sicer, da je področje dedovanja v marsičem specifično pravno področje in zato tudi zasluži posebno obravnavo in pravno ureditev. Tako je tudi v primerjalnem pravu, kjer od ureditve do ureditve približevanje oziroma oddaljevanje od splošnih civilnopravnih norm nekoliko niha. Vendarle pa menim, da so omejitve v smislu sedanje zakonske ureditve, ki v marsičem omejujejo zapustnika pri prostem razpolaganjem s svojim premoženjem *mortis causa*, nekoliko preostre⁶⁰ in bodo v prihodnje morale biti deležne večje pozornosti.

⁵⁸ Ni več delitve na zasebno in družbeno premoženje, vedno imamo znanega titularja lastninske pravice.

⁵⁹ To bi veljalo še zlasti za primer, ko ne bi bila sprejemljiva nobena od oblik dednih pogodb, ki so poznane tudi v primerjalnem pravu, na primer tudi ne dedna pogodba med zakoncema.

⁶⁰ Ugotovitev ne velja le glede neveljavnosti dednih pogodb, ampak tudi glede ustanove nujnega deleža, prepovedi fideikomisarične substitucije in podobno. O teh vprašanjih več: Zupančič K., 2003, str. I - IV ter Zupančič K., 2004, str. 9 - 11.

Literatura

1. BROX H., WALKER W.D., *Erbrecht*, 22. izd., Köln, Berlin, Bonn, München, 2007;
2. CIGOJ S., *Institucije obligacij*, Uradni list RS, Ljubljana, 1991;
3. CMIĆ J., *Zakon o nasljeđivanju*, Zagreb, 1982;
4. DOLINŠEK A., *Sporazum o odpovedi nevedenemu dedovanju tudi med zakonci – zakaj pa ne?*, v: *Pravna praksa*, let. 22, št. 45, 2003, str. 17 in sl.;
5. DYSON H., *French Property and Inheritance Law*, Oxford University Press, Oxford, 2003;
6. FINŽGAR A., *Dedno pravo*, Ljubljana, 1973;
7. GOTTWALD P., SCHWAB D., BÜTTNER E., *Family and Succession Law in Germany*, Kluwer Law International, London, 2001;
8. KREČ M., PAVIĆ Đ., *Komentar zakona o nasljeđivanju*, Narodne novine, Zagreb, 1964;
9. MARKOVIĆ S., *Nasledno pravo u Jugoslaviji*, Savremena administracija, Beograd, 1978;
10. METELKO J., *Dednopravne pogodbe*, v: *Podjetje in delo*, Ljubljana, št. 6-7/2002, str. 1210 – 1221;
11. PODGORŠEK B., v: *Plavšak N., Juhart M., Podgoršek B., Kranjc V., Ilovar Gradišar S., Zabel B., Možina D., Obligacijski zakonik s komentarjem (posebni del)*, 3. knjiga, GV založba, 2004;
12. RIJAVEC V., *Pogodbe civilnega prava, ki niso bile uvrščene v ZOR*, v: *Pravna praksa*, let. 16, št. 5, 1997, str. I-VIII;
13. VEDRIŠ M., KLARIĆ P., *Gradansko pravo*, Narodne novine, Zagreb, 2004;
14. ZUPANČIČ K., *Dedno pravo*, Uradni list RS, Ljubljana, 1991;
15. ZUPANČIČ K., *Dedovanje*, 7. izdaja, Uradni list RS, Ljubljana, 2002;
16. ZUPANČIČ K., *Fidejkomisarična substitucija*, v: *Pravna praksa*, let. 23, št. 10, 2004, str. 9 – 11;
17. ZUPANČIČ K., NOVAK B., ŽNIDARŠIČ V., KONČINA PETERNEL M., *Družinski zakonik (predlog)*, Inštitut za primerjalno pravo, Ljubljana, 2004;
18. ZUPANČIČ K., *Omejitev svobode testiranja z ustanovo nujnega deleža*, v: *Pravna praksa*, let. 22, št. 19, 2003, str. I – IV;
19. ŽNIDARŠIČ V., *Dedna pogodba*, *Zbornik znanstvenih razprav*, Pravna fakulteta v Ljubljani, letnik 65, 2005, str. 371 – 393;
20. ŽNIDARŠIČ V., *Premoženjska razmerja med zakoncema*, Bonex, Ljubljana, 2002.